

אוניברסיטת בר-אילן

המחלקה לתרגום וחקר התרגום

הצעת מחקר לתואר השני

טיפולוגיה של היקרויות הומוריסטיות בסרטי אלמודובר:
ניתוח והשוואה של המקור בספרדית ושל התרגום לעברית בכתוביות.

Typology of humorous occurrences in Almodóvar's films:
Analysis and comparison of the Spanish source and the
Hebrew subtitles

שם המנחה ד"ר גליה הירש

מס' ת. ז. 303881262

שם המגישה נטי ביבס שיזף

תוכן העניינים

1.....	מבוא.....	1.
2.....	אופן בחירת הקורפוס, שאלת המחקר ומטרתו.....	2.
3.....	סקירת ספרות.....	3.
3.....	עקיפות.....	3.1
5.....	הומור.....	3.2
8.....	חקר התרגום בכלל וחקר תרגום הכתוביות בפרט.....	3.3
10.....	השערת המחקר.....	4.
10.....	שיטת המחקר.....	5.
11.....	תרומת המחקר.....	6.
11.....	<u>רשימה ביבליוגרפית</u>	11.

1. מבוא

אלמודובר הוא במאי, תסריטאי ומפיק קולנוע המכיר בכוחן של המילים. כך התבטא בראיון ב-1991: "לדעתי, שתי שורות דיאלוג טובות הנאמרות ע"י דמות שפותחה היטב משמשות לאותה מטרה שלה משמשים האפקטים המיוחדים הקיימים בסרט "שליחות קטלנית 2: יום הדין", והן מסוגלות להשפיע על הצופה בדיוק באותה המידה" (תרגום שלי) (Ciordia 2015, 60). זו הסיבה שסרטיו מספקים חומר רב למחקר המתמקד בלשונם של הדוברים.

בעבודה זו אנתח היקריות הומוריסטיות המופיעות בשמונה מסרטיו של היוצר הספרדי, פדרו אלמודובר. אמיינ את ההיקריות לקטגוריות על פי חלוקה מקורית של מנגנוני הומור שונים, אשר פותחה לצורך מחקר זה על סמך תאוריות מובילות בתחום, ובהן רסקין (Raskin 1985), דסקל וויצמן (Weizman and Dascal 1991), אטרדו (Attardo 2002), הירש (הירש 2013), פרגו (Perego, et al. 2014), אלכסנדר (Alexander 1997), קיאריו (Chiaro 2006) ועוד.

אבדוק אם וכיצד האפקט ההומוריסטי שבמקור נשמר בתרגום, זאת בהתחשב באופנות הייחודיות שהיא תרגום כתוביות. במקרים שבהם נשמר האפקט ההומוריסטי בתרגום, אבדוק אם הוא נשען על אותו מנגנון שעליו נשען המקור ולכן יקוטלג לאותה קטגוריה, או שמא הוא נשען על מנגנון אחר ולכן יקוטלג לקטגוריה שונה מהמקור.

2. אופן בחירת הקורפוס, שאלת המחקר ומטרתו

מטרתו הראשונה של המחקר המוצע היא לפתח טיפולוגיה מקורית למיון היקריות הומוריסטיות בהתאם לאותות לזיהוי הומור ולפיענוחו. כל הדוגמאות שיחקרו בעבודה זוהו ראשית באמצעות אות (Dascal and Weizman 1987) המבוסס על התיאוריה של רסקין ואטרדו (Raskin and Attardo 1994) והוא "שני תסריטים", אשר יוסבר בהמשך ההצעה. אותות אחרים לזיהוי הומור ולפיענוחו ישמשו לחלוקת אותן ההיקריות הנבחרות לקטגוריות. חשוב להדגיש כי העבודה תכלול רק היקריות אשר עונות על קריטריון הבחירה האמור, קרי הן מוגדרות היקריות הומוריסטיות מפני שניתן למצוא בהן את האות העיקרי הראשון לזיהוי הומור, הלוא הוא "שני תסריטים". כדי שתוצאת המחקר תשקף תמונה רחבה ככל הניתן ולא תופעה חד-פעמית או כזו האופיינית רק לסרט אחד, אחפש היקריות הומוריסטיות בשמונה סרטים של אותו יוצר, על פי התרשמותי עד כה, נראה שאמצא מדגם של כמאה היקריות. במקרה שאות "שני התסריטים" יוביל למציאתן של היקריות רבות עוד יותר, בכונתי להכליל אותן בניתוח הראשוני, אולם בחלוקה לקטגוריות בעבודה עצמה אנסה להסתמך על מספר שווה ככל האפשר של היקריות לקטגוריות השונות, דבר שיאפשר להסיק מסקנות בנוגע לדפוסי התרגום. מטרה נוספת של עבודתי היא להעשיר את תחום חקר התרגום במחקר של סוג תרגום וצמד שפות שלא עסקו בהן רבות עד כה; כלומר, מחקר בנושא תרגום כתוביות של היקריות הומוריסטיות מספרדית לעברית. לצורך כך אנתח היקריות מתוך סרטי אלמודובר, שהוגדרו כהומוריסטיות כפי שהוסבר לעיל, ואת תרגומן לכתוביות בעברית.

המחקר נועד להשיב על השאלות הבאות: **(א)** בכמה היקריות הומוריסטיות מתוך ההיקריות במקור אשר אחקור נשמר האפקט ההומוריסטי בתרגום?; **(ב)** מתוך אלה אשר בהן נשמר האפקט ההומוריסטי, כמה נשענות על אותו מנגנון שעליו נשען המקור ולכן יסווגו לאותה קטגוריה, וכמה נשענות על מנגנון אחר שיכתיב את מיון לקטגוריית הומור אחרת?; **(ג)** בהמשך לשתי השאלות הראשונות, האם ניתן להצביע על דפוס קבוע שלפיו היקריות המוגדרות כשייכות לקטגוריה מסוימת אחת במקור ישויכו אף בתרגום לאותה קטגוריה, והיקריות המוגדרות כשייכות לקטגוריה מסוימת אחרת במקור ישויכו לרוב לקטגוריה שונה בתרגום?

דרך מתן תשובות לשאלות אלה, אבדוק אילו קטגוריות הומור שבטקסט המקור נשמרות במעבר לתרגום כתוביות, ואם ניתן להצביע על דפוס קבוע בהתאם לקטגוריות אלה.

3. סקירת ספרות

המחקר נשען על שתי פרדיגמות תיאורטיות עיקריות: חקר ההומור וחקר התרגום, שבתוכו מחקר על תרגום כתוביות. הגישה העומדת בבסיס המחקר היא הגישה הפרגמטית, הן בניתוח של ההומור והן בהשוואה של מקור ותרגום. על פי התפיסה העומדת מאחורי מחקר זה הומור הוא תופעה פרטית של עקיפות. הניתוח הטקסטואלי מתבסס על המודל לפענוח משמעויות דובר עקיפות אשר פותח ע"י דסקל וויצמן (Dascal and (Weizman and Dascal 1991) (Weizman 1987) ועל המושגים "אות" ו"רמז" כפי שהם רואים אותם. לצורך זיהוי ראשוני, פיענוח וחלוקה לקטגוריות של ההומור, אני מסתמכת על המודל של הירש (הירש תשס"ח) ועל האותות כפי שהגדירם: הפרת ציפיות וקיום של שני תסריטים (Raskin and Attardo 1994) – כאשר תסריט הוא המידע הסמנטי הכרוך במילים שבמבע או מתעורר בגללן, והוא מייצג את ידע העולם של הדובר הילידי (Raskin 1985, 81); מבנה מובהק של בדיחה (Oring 1989); משחקי מילים (Alexander 1997) או לוגיקה שונה מהמקובל (Jeffers 1995). כמו כן, אסתמך על תיאוריות נוספות בחקר ההומור כדי להגדיר את הטיפולוגיה הייחודית שמציע מחקרי.

3.1 עקיפות

עקרון שיתוף הפעולה שטבע גרייס (Grice, 1975) יוצא מנקודת הנחה כי קיים הסכם מובלע בין המשתתפים בשיח, שעל פיו כל אחד מהם דואג בכל שלב שתרומו לשיח תתאים למטרה המשותפת, משום שהשיח הוא דרך רציונלית לפתרון בעיות. במסגרת שיתוף הפעולה שומרים הדוברים על ארבעה כללים: **כלל הכמות**, **כלל האמת** (או האיכות), **כלל הרלוונטיות** (או **ההקשר**) ו**כלל האופן**. כל אחד מהכללים האלה עשוי להיות מופר בדרכים שונות על ידי הדוברים. אך כאשר הדובר מסוגל לקיים את הכלל מבלי לפגוע בכלל אחר, אינו מבהיר שאין בכוונתו לקיים את עקרון שיתוף הפעולה ואינו מנסה להטעות, ובכל זאת מפר באופן בוטה את עקרון שיתוף הפעולה (flouting) נוצרת, בתנאים מסוימים, אימפליקטורה שיחתית (conversational implicature) (Grice 1967, 26), והיא משמשת אות לחיפוש אחר משמעות עקיפה.

לצורך הגדרת העקיפות, דסקל (Dascal 1983) בהסתמכו על גרייס (Grice 1967, 26) מציע חלוקה לרמות שונות של משמעות: משמעות המשפט "היא המשמעות הסטנדרטית שמייחסים דוברי לשון נתונה למבנים לשוניים". כלומר, נגזרת ממשמעותם של היחידות הלקסיקליות שבו, המבנים התחביריים והתצורה ואינה תלויה בהקשר. משמעות המבע "היא המשמעות המוסכמת של מבנים לשוניים במבע, כפי שהיא מתפרשת מתוך הכרת ההקשר שבמסגרתו נהגה המבע". כלומר, היא המשמעות המוסכמת של המבנים הלשוניים במבע ובהקשרו. משמעות הדובר "היא המשמעות שהדובר התכוון להעביר בהקשר נתון". כלומר, המסר שאליו מתכוון הדובר. (דסקל, מ'; א' ויצמן תש"ן, 10; 17) (Dascal and Weizman 1987). כאשר משמעות הדובר שונה ממשמעות המבע יש אמירה עקיפה (Dascal 1983).

על פי גישה זו, האירוניה היא מקרה פרטי של עקיפות (Dascal and Weizman 1987), וכן ההומור, כפי שמראה דסקל בניתוח השיח בבדיחות (Dascal, 1985), ובעקבות הירש (תשס"ח). על מנת לפענחם נדרש ידע הקשרי. הידע ההקשרי יכול להיות קשור למאפיינים של השפה עצמה (מטא-לשוני) או למאפיינים שמחוצה לה (חוץ לשוני) והוא מופיע ברמות שונות: ידע כללי, מוסכם או ספציפי (Weizman; Dascal 1991). ויצמן ודסקל נסחו שני מושגים המסייעים בזיהוי ובפענוח השתמעויות: האות והרמז. **אות (Cue)** – ניתן להבחין באות כאשר יש פערים במידע, כלומר, כאשר יש פרטים בהיקרות שלצורך הבנתה חייבים לחפש מידע מחוץ להיקרות עצמה. האות "מאותת" על חיפוש מעבר לגלוי, הוא עונה "כן" או "לא" על השאלות "האם המבע עקיף?", "האם יש סיכוי שמשמעות המבע זהה למשמעות הדובר?" (Weizman; Dascal 1991, 18-28). **רמז (Clue)** – לאחר זיהוי האות המאותת כי משמעות המבע שונה ממשמעות הדובר, נדרש רמז לפיענוח משמעות הדובר, וניתן למצוא בידע ההקשרי. הרמז עשוי לספק יותר מתשובה אחת ל-"מה היא משמעות הדובר?" (Weizman; Dascal 1991, 18-28). אם כך, הומור תופעה של עקיפות ולזיהויו נדרשים אותות ולפענוחו רמזים. במחקר זה מציאת שני תסריטים חופפים ומנוגדים הוא האות אשר יסייע לזהות את ההיקרויות ההומוריסטיות, ואותות אחרים הם אלה אשר יקבעו את הקטגוריה הרלוונטית לכל היקרות, הן במקור והן בתרגום.

חקר ההומור מתחלק לשלוש גישות עיקריות: א) פסיכואנליטית; ב) חברתית-ביהביוריסטית; ג) קוגניטיבית-תפיסתית (הירש 2013, 26). בעבודה זו אתייחס רק לגישה הקוגניטיבית-תפיסתית, המתבססת על אי-הלימה, כלומר על שני תכנים שאינם תואמים זה לזה ואף מנוגדים. תכנים יכולים להיות תכונות של דמויות, תסריטים מנוגדים, מראה של אזור המצטייר כשונה מהידע שיש לנו עליו וכו'. האי-הלימה יוצרת הפתעה בכך שמופיע נתון שהוא שונה, מנוגד ולא מתאים לציפיות המבוססות על הידע ההקשרי שהיה ברשות הנמען.

על פי גישת ה-SSTH (Semantic Script Theory of Humor) של רסקין ניתן לאפיין היקרות כהומוריסטית אם היא עונה על שני התנאים הבאים: הטקסט תואם באופן מלא או חלקי לשני תסריטים שונים, ושני התסריטים מנוגדים (Raskin 1985, 99). כאמור, הימצאותם של "שני תסריטים" משמשת כאות לזיהוי הומור. על פי תפיסה זו, ישנו תסריט אחד נגיש יותר לנמען, אך בשלב מסוים מתברר כי הפתרון לאי-הלימה טמון בתסריט אחר שהיה קיים כל הזמן בחפיפה לתסריט הראשון. גילוי זה גורם להפרת ציפיות ולהפתעה (Raskin and Attardo 1994). האות העיקרי לזיהוי הומור המשמש לבחירת ההיקריות במחקר זה הוא אפוא "שני תסריטים". יתר האותות מהמודל של הירש ומתאוריות הומור נוספות, משמשים לחלוקת ההיקריות לקטגוריות הומוריסטיות על פי המודל המוצע כאן:

א) **הומור הנובע מהיבטים של משלב או מבטא (Register Humor):** בדרך כלל, המשלב הלשוני של הדוברים מאפיין אותם כשייכים לאזור גיאוגרפי מסוים ולתקופה מסוימת (Barasoain 2008, 227-228). בקטגוריה זו אמנה היקריות שבהן נעשה שימוש במשלבים שונים על מנת ליצור פער היוצר ניגוד משלבי, והיקריות הכוללות משלב או מבטא הנחשבים להומוריסטים בתרבות המקור. בין היתר, אתבסס על ברסואין (Barasoain 2008) לצורך ניתוח תרגומים של היקריות הומוריסטיות בעלות משמעות משלבית חשובה במקור. לטענתה, הסטנדרטיזציה הקיימת בתרגומים רבים מעוותת את אופי הדמות ואינה מעבירה את כל רבדיה ואפיוניה (Barasoain 2008, 228). לתוך קטגוריה זו נכנס "המבטא". אלמודובר התבטא כמה פעמים על חשיבות המבטאים השונים ועל כמה אפיון נכון ומדויק של דמויות סרטיו משמעותי לו

– "המבטא מאפיין את הדמות" (Barasoain 2008, 291-292). בשל ריבוי הניבים אשר בשימוש בספרד (כגון בסקית, קטלנית, גליציאנית ועוד), המבטא משמעותי לזיהוי מקור הדמויות. בסרטיו של אלמודובר לדמויות רבות מבטא אנדלוסי, הנחשב בספרד למבטא מצחיק (Barasoain 2008, 292). לרוב, אין מדובר רק בצלילים או באינטונציה, אלא בבחירה מיוחדת של מילים מסוימות (Barasoain 2008, 292). מבטא בולט ומשלב דיבורי המכיל ביטויים כפריים מדרום ספרד תורמים להומור במקרים רבים (Barasoain 2008, 293).

ב) הומור לשוני במשמעות הצרה ביותר של המילה (Verbal Humor): בקטגוריה זו אתבסס, בין השאר, על מחקריהם של אלכסנדר (Alexander 1997), קיאר (Chiaro 2006), הירש (Hirsch 2017), פרגו (Perego, et al. 2014), דלבסטיטה (Delabastita 1996) ועוד. כפי שמגדירו אלכסנדר, מדובר בהומור המבוסס על מנגנונים לשוניים (Alexander 1997, 13-14). הכלים העיקריים של ההומור הלשוני הם כלל מרכיבי השפה כגון מילים, צלילים ואותיות. אלכסנדר טוען כי באנגלית, בשל היותה בעלת ריבוי של מילים הומופוניות (מילים בעלות צליל זהה ומשמעות שונה) מרבים ליצור משחקי מילים הומוריסטיים (Alexander 1997, 25). אני סבורה כי כך גם הדבר בספרדית, אתבסס על ממצאיי מחקרה של הירש בנושא (Hirsch 2017). משחקי מילים, כפי שמגדיר אותם דלבסטיטה, הם שם גנרי לתופעות לשוניות שבהן מנוצלים מאפייני שפה שונים כדי להביא לעימות של שניים או יותר מבנים שפתיים בצורות ובמשמעויות פחות או יותר דומות. דלבסטיטה גם עומד על כך שלא כל משחקי המילים מובילים לתוצאה הומוריסטית, והם יכולים להיווצר בכל רמות השפה: הפונולוגית; הדקדוקית; מבנה הטקסט ועוד. לדידו, הם מבוססים על אסוציאציות לשוניות במשמעות ובצליל (Delabastita 1996, 128).

ג) אי-גיון (Non-Sense): סוג הומור זה מתאפיין בלוגיקה שונה מהמקובל, סוג שונה של הגיון שהוא ייחודי להומור (Jeffers 1995, 54). לטענת ג'פרס, רק באמצעותו, ואחרי שנוטשים את ההיגיון המקובל ונכנסים לעולם ההומוריסטי מצוידים בכלים הנכונים, ניתן לפענח הומור (Jeffers 1995). להומור לוגיקה משלו, "לוקל-לוגיקה" כפי שזיו מכנה אותה, בסוג לוגיקה זה מתערבבים אלמנטים מעולם הדמיון ומעולם המציאות, ופיענוח ההיגיון תלוי בשיתוף הפעולה של הנמען (זיו 1984). המונחים של היגיון ואי-גיון קשורים ליחסים בין הרכיבים השונים בחפץ,

ברעיון, בציפייה חברתית ועוד; כאשר הרכיבים אינם מתאימים לנורמה או לדפוס המקובל, יש אי-גיון (McGhee 1979, 6-7). ההומור הנובע מאי-גיון הוא תוצאה של ציפייה לפתרון שיתאים לדפוסים מחשבתיים מקובלים שאינה מתממשת, כלומר מתגלות מציאות או מחשבה שהן תוצאה של חיבורים בלתי צפויים, לכן נוצרת הפתעה הגורמת לצחוק.

ד) עליונות (Superiority) לניתוח קטגוריה זו אתבסס בין השאר על מחקרם של גרונר (Gruner 1997) ושל זיו (זיו 1984): בהומור המתבסס על עליונות ניתן להצביע על קורבן. הקורבן יכול להיות קבוצה, מגדר, עדה, דמות "הטיפש" המקובלת בחברה ועוד. כמו כן, קטגוריה זו מתבססת על ה-TA, אחד המשאבים מה-GTVH המנוסחים ע"י אטרדו ורסקין (Raskin and Attardo 1994). כאשר במבע ההומוריסטי יש הומור תוקפני המכוון לאדם או לקבוצת אנשים מסוימת, יוגדר במשאב זה מי הוא הקורבן. על בסיס מחקרים קודמים, מציע אטרדו להכליל במשאב זה, לא רק אנשים או קבוצות העונים על סטראוטיפ מסוים, אלא גם להוסיף קורבן אידאולוגי (כגון נישואין, ארגונים, אהבה רומנטית וכיו"ב) (Attardo 2002, 178).

ה) הומור אירוני (Ironic Humor) בהומור המעורב באירוניה תמיד יש השתמעות, ביקורת וקורבן. לניתוח קטגוריה זו אתבסס בין השאר על המודל להבחנה בין אירוניה להומור המוצע במחקרה של הירש (Hirsch 2011). על פי התפיסה הזאת, כפי שיש אותות לזיהוי הומור, יש גם אותות לזיהוי אירוניה, והאותות הללו משמשים להבחנה בין שתי התופעות (הירש תשס"ח, 42). הירש טוענת שעל אף ההבחנה, יכולה להיות חפיפה ביניהן, כלומר ישנן היקריות שנמצא בהן גם אירוניה וגם הומור. החפיפה באה לידי ביטוי במיוחד במקרים שבהם נקודות ההשקה בין האותות לאירוניה והאותות להומור רבות ולא ניתן הכריע את הכף (הירש תשס"ח, 43). במחקר המוצע כאן היקריות ההומוריסטיות שתימצא בהן גם אירוניה יכללו בקטגוריה זו.

ו) הומור מצבים (Situational Humor): הומור המצבים הוא זה הנובע מהמצב עצמו. אני משתמשת במונח בהסתמך על ההבחנה המוצעת במודל של הירש בין הומור לאירוניית מצבים (הירש תשס"ח). מדובר בהומור המתבסס על הסיטואציה המתוארת ולא על שימושים ספציפיים בלשון. הוא זה המורכב מסצנות, שאף ללא צורך במילים, גורמות לצחוק. לרוב, מדובר בסצנות המתארות סיטואציה גרוטסקית או משפילה (Calvo Martínez 2007, 7-8).

לסיכום נושא החלוקה לקטגוריות: **האות העיקרי** לזיהוי היקרויות הומוריסטיות הוא **"שני תסריטים"**. האות המשני שניתן יהיה למצוא בהיקרות שכבר זוהתה כהומוריסטית על סמך האות העיקרי, ישמש למיון ההיקרות לקטגוריה מסוימת כפי שפורט לעיל.

3.3 חקר התרגום בכלל וחקר תרגום הכתוביות בפרט

חקר התרגום אינו עוסק בשיפוט ערכי של התרגומים, אלא מנסה להבין ולתאר את התהליך כחלק מיחסי הגומלין בין תרבויות שונות (Hickey 1998, 239). בתרגום ישנם רבדים מטקסט המקור המועברים ונשמרים בטקסט היעד, ורבדים אחרים אשר אובדים בתהליך (הירש תשס"ח, 30). כפי שמציגה הירש: "ישנם שימושים מסוימים בלשון המשותפים לכלל המין האנושי ואותם ניתן להעביר בתרגום. מובן שככל שמדובר בתרבויות שונות זו מזו, יגבר הקושי להעביר את המשמעויות על כל היבטיהן בתרגום" (הירש תשס"ח, 30-31).

טורי טען כי כאשר מתבצע תרגום נוצר מפגש בין שתי מערכות, ושכל מפגש מסוג זה יוצר "[...] פשרה מתמדת בין אדקוואטיות מוחלטת (תרגום הנוטה להיצמד לנורמות של הטקסט המקורי), לבין קבילות מוחלטת (תרגום הנוטה להיצמד לנורמות של שפת היעד)" (טורי 1977, 30-31), כלומר, בכל תרגום יהיה היסט (Shift), הוא יופיע ביחס לאדקוואטיות לקבילות בהתאם לנורמות. ישנם מאפיינים המופיעים בטקסטים מתורגמים הנחשבים על ידי חלק מהחוקרים לכוללים תרגומיים. על פי הגדרתו של צ'סטרמן, כוללים תרגומיים הם מאפיינים המתרחשים בטקסטים מתורגמים, שמבדילים אותם ממבנים מקוריים ונוגעים לכל התרגומים באשר הם. הם אמורים להופיע בכל התרגומים, ללא קשר לצמד השפות, לסוגה של הטקסט, למתרגמים מסוגים שונים, לתקופות היסטוריות שונות ועוד (Chesterman 2004, 3).

עבודה זו אינה מבקשת לענות על השאלה אם מדובר בתופעה הנוגעת לכל התרגומים באשר הם, אך תסתמך על הגדרותיהם של מאפיינים אלו שזיהו החוקרים לזיהוי דפוסים שיתגלו במהלך ניתוח התרגום של ההיקרויות ההומוריסטיות האמורות לעברית: א) **פישוט**: הפחתה בכמות מילים, פרפרזה, וויתור על חלק מהמילים או הביטויים של טקסט המקור, הכללה, שימוש במילים נרדפות או במילות גג (Blum-Kulka ו 1978 Levenston). תופעות שבטקסט היעד מפשטות את המשמעות ו/ או את אופי הכתיבה ו / או את מורכבותו של טקסט המקור; ב) **התערבות**:

שימוש במאפיינים של שפה אחת בעת דיבור או כתיבה בשפה אחרת. גדעון טורי טוען כי מדובר בנורמה חשובה בתרגומים (Toury 1995), מונה בקר לא רואה בהתערבות כולל תרגומי (Baker 1993); ג) **סטנדרטיזציה**: נטייה לשימוש קונבנציונלי יותר במילים או בביטויים, למשל סידור לוגי יותר של הטקסט, השלמות משפטים, וויתור על סימני פיסוק חריגים (Toury 1995, 267); ד) **הנהרה**: שילוב של הסברים או פרטים בתרגום שרק משתמעים מהמקור אך אפשר להבינם מתוך ההקשר או המצב (Darbelnet 1958 ו Vinay), מידע הנמצא באופן סמוי בטקסט המקור, נמצא גלוי בטקסט היעד (Klaudy 2003).

הציפיות מתרגומים משתנות בהתאם לאופנות: אין דינו של תרגום סרט כדינו של תרגום כתוב. בתרגום כתוב הן המקור והן התרגום כתובים; במתורגמות המקור והתרגום דבורים שניהם, כלומר, בשני המקרים נעשה התרגום לשפה טבעית היסטורית אחרת (Interlingua Translation) (Petrilli 2008) ולא לאופנות אחרת. תרגום של מדיה חזותית הוא מעין יצור כלאיים של שני המקרים. זו תופעה ייחודית, מכיוון שבה: טקסט דבור בשפה מסוימת מתורגם לשפה אחרת והוא מופיע כשהוא כתוב בו בזמן עם המקור הדבור. בעקבות הבחנה זו, מציע גוטליב שני מושגים (Gottlieb 2004, 219) : **Isosemiotic Translation** – תרגום אשר מתקיים באותה מערכת סמיוטית **Diasemiatic Translation-I** – תרגום אשר כרוך במעבר ממערכת סמיוטית אחת למערכת סמיוטית אחרת. את הכתוביות הוא מגדיר כ- "**Diasemiatic translation in polysemiatic media**" תרגום משפה אחת לשפה אחרת, העושה שימוש באופנות שונה מזו של המקור (Gottlieb 2004, 220).
הבדל מהותי נוסף הקיים בין תרגום כתוביות לבין תרגום מסוג אחר טמון בכך שתרגום תוכן דבור (סרטים, סרטונים, נאומים וכיו"ב), המופיע במקביל לחומר ויזואלי בתנועה, נתון לשורת אילוצים, מעבר לאילוצים הכרוכים בכל מעבר מלשון ללשון. פעמים רבות, בכתוביות מצטמצם המידע, בעיקר מפאת חוסר מקום. לעתים נבחרות מילים נרדפות, קרובות לתרגום המדויק האידיאלי, על חשבון הדיוק (Koolstra, Peeters and Spinhof 2002, 327-329). את האילוצים העיקריים המהווים קושי בעבור מתרגמי כתוביות ניתן לחלק לארבעה סוגים: 1) המעבר משפה דבורה לשפה כתובה מכתוב כי חלק ממאפייני השפה הדבורה לא ישתקפו באופן אוטומטי בטקסט הכתוב. מאפייני השפה הדבורה הם, בין השאר, ניבים, הנגנה, משלבים, חזרות. 2) מגבלת

המקום המכתיבה את כמות התווים המקסימלית המותרת. 3) צמצום טקסט המקור כתוצאה ממגבלת המקום, המצריך מציאת מילים קצרות, הימנעות מחזרות הנפוצות בדיבור והשמטת מילים "משניות". 4) דרישת התאמת הכתוביות לתמונה מחייבת התייחסות לרקע ולתמונה בשלמותה כדי ליצור טקסט שישתלב עם הסצנה כולה (Hatim and Mason 1997, 430-431).

4. השערת המחקר

ההשערה שלי היא כי ניתן יהיה לראות הבדלים בין סוגי ההומור השונים, וכן שניתן יהיה לזהות דפוסים קבועים בתרגומן לכתוביות של היקריות הומוריסטיות מספרדית לעברית. כלומר, קטגוריית המקור של היקריות הומוריסטית תסייע לבא את התוצר הסופי שלאחר התרגום. אני משערת כי קיים קשר בין קטגוריית ההיקרות ההומוריסטית המקורית לבין שימור האפקט ההומוריסטי בתרגום לכתוביות בעברית או היעדרו. כמו כן, במקרים של שימור האפקט ההומוריסטי, אני מעריכה כי קיים קשר גם בין סוג ההומור המקורי לבין השייכות לקטגוריית הומור של ההיקרות ההומוריסטית בתרגום.

5. שיטת המחקר

לצורך המחקר ייבחרו היקריות העונות על קריטריון הבחירה הראשון לזיהוי הומור, קרי היקריות שניתן למצוא בהן את האות "שני תסריטים". כל ההיקריות בעבודה זו ייבחרו מתוך שמונה סרטים מעת פדרו אלמודובר. ההיקריות יזוהו כהומוריסטיות על פי הקריטריון העיקרי, ולאחר מכן ימוינו בין קטגוריות ייחודיות בהתאם לאותות נוספים שניתן יהיה למצוא בהן. לאחר מיון היקריות טקסט המקור, אמיין את תרגומן כפי שמופיע בכתוביות בעברית. כלומר, בניתוח הכתוביות אתייחס רק לתרגום בעברית ואשייך אותו לקטגוריה המתאימה. לאחר מכן, אשווה את התוצאות ואבדוק באילו מקרים קטגוריית התרגום זהה לקטגוריית המקור ובאילו מקרים היא שונה. כמו כן, אבדוק אם האפקט ההומוריסטי נשמר בתרגום ואם יש קשר בין סוג קטגוריית ההומור במקור לשמירה או לאי-שמירה של האפקט ההומוריסטי בתרגום.

6. תרומת המחקר

המחקר שברצוני לבצע יתרום את חלקו הן לחקר הפרגמטיקה והן לחקר התרגום בכך שאבדוק את המעבר (או העדר המעבר) של האפקט ההומוריסטי הקיים בהיקריות הנבחרות בסרטים מאת אלמודובר לתרגום לעברית בכתוביות. צמד השפות ספרדית-עברית לא זכה למחקרים רבים עד כה, ולכן מחקר זה ינסה למלא במעט חוסר זה.

כמו כן, בחקר ההומור ובמחקרים על תרגום ההומור צוינו ונותחו בעבר מאפייני הומור שונים, עם זאת לא ידוע לי על ביסוס טיפולוגיה שבאמצעותה ניתן למיין היקריות ההומוריסטיות מסוגים שונים באופן שיטתי במקור ובתרגום לכתוביות. לכן, המודל המקורי שאציע בעבודת התזה, יאפשר למיין את ההיקריות במקור ואת תרגומן, כך שאוכל לקבוע דפוס תרגום בהתאם לכל קטגוריה; וכן יוכל לשמש ככלי במחקרים נוספים בתחום.

רשימה ביבליוגרפית

מקורות ראשוניים

- "Entre tinieblas" - הרגלים מגונים - כתב וביים פדרו אלמודובר 1983
- "¿Qué he hecho yo para merecer esto?" - מה עשיתי שזה מגיע לי 1984
- "La ley del deseo" חוק התשוקה - כתב וביים פדרו אלמודובר 1987
- "¡Átame!" קשור אותי! אהוב אותי! - כתב וביים פדרו אלמודובר 1990
- "Kika" קיקה - כתב וביים פדרו אלמודובר 1993
- "Mujeres al borde de un ataque de nervios" - נשים על סף התמוטטות עצבים 1988
- "Todo sobre mi madre" הכל אודות אמא - כתב וביים פדרו אלמודובר 1999
- "Volver" לחזור - כתב וביים פדרו אלמודובר 2006

מקורות משניים

-
- דסקל, מ'; א' ויצמן. "לשאלת משמעות הדובר בספרות היפה." *בלשנות עברית* 28-30, תש"ן: 9-19.
- הירש, ג'. "בין אירוניה להומור: הצעת מודל פרגמטי מבחין בהתבסס על ניתוח טקסטואלי של יצירות ספרותיות במקור ובתרגום." *חיבור לשם קבלת התואר: דוקטור לפילוסופיה*. תשס"ח.
- הירש, ג'. "על הומור ועל גבולות התרגומיות." *הומור מקוון* 2, 2013: 23-42.
- זיו, א'. *הומור ואישיות*. תל אביב: פפירוס, 1984.

- טורי, ג'. נורמות של תרגום והתרגום הספרותי לעברית בשנים 1930 - 1945. ת"א, 1977.
- פלד; בלו-קולקה. "דיאלוגיות בשיח הכיתה. חלקת לשון." (האוניברסיטה העברית) תשנ"ז: גיליון 24.
- Alexander, R. *Aspects of Verbal Humour in English*. Tübingen: Gunter Narr Verlag Tübingen, 1997.
- Attardo, S. "Translation and Humour - An Approach Based on the General Theory of Verbal Humour (GTVH)". *The Translator*. 173-194 :2002 ,
- Baker, M. "Corpus linguistics and translation studies: implications and applications". *In Honour of John Sinclair*. 233-250 :1993 ,
- Barasoain, M. R. «The Films of Pedro Almodovar: Translation and Reception in the United States.» *Tesis doctoral*. Universidad de León, 2008.
- Blum-Kulka, S I , E. Levenston. "Universals of lexical simplification". *Language Learning*, 28 ,(2) :399-415 :1978
- Calvo Martínez, J. C. "EL HUMOR EN LA ANTIGUA GRECIA - Los mecanismos del humor en Aristófanes". *Antiqua - Jornadas sobre la antigüedad*. Granada, 2007.
- Chesterman, A. "Hypotheses about translation universals". *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies*. 1-14 :2004 ,
- Chiari, D. "Verbally Expressed Humour on Screen: Reflections on Translation and Reception." *The Journal of Specialised Translation*, 2006: 198-208.
- Ciordia, L. «La idiosincrasia del lenguaje almodovariano y su repercusión sobre la traducción. Análisis de algunas de las soluciones en el campo de la variación lingüística del subtitulado en polaco de Volver - 2006.» *Studia Romanica Posnaniensia* 39(2):57, 2015: 57-70.
- Dascal, M. "Pragmatics and the Philosophy of Mind". *John Benjamins* : (1983) 1 xii + 207 pages.
- Dascal, M., and E. Weizman. "Contextual exploitation of interpretation clues in text understanding: an integrated model." *J. Verschueren and M. Bertucelli-Papi (eds.), The Pragmatic Perspective - Selected Papers from the 1985 International Pragmatics Conference*. (John Benjamins), 1987: 31-46.
- Delabastita, D. "Introduction. The translator, 2.2". St. Jerome Publishing. 127-139 :1996
- Gottlieb, H. "Subtitles and International Anglification". *Nordic Journal of English Studies* 3:1 :2004 , :219-228
- Grice. "Logic and Conversation - ב". *Studies in the Ways of Words*, Grice, 22-40. Harvard: First Harvard University Press paperback edition, 1991, 1967.
- Gruner, Ch. *The game of humor. A comprehensive theory of why we laugh*. New Brunswick, NJ: Transaction, 1997.
- Hatim, B., and I. Mason. "Politeness in screen translating." In *The translator as communicator*, by B. Hatim and I. Mason, 430-445. London & New York:: Longman Group: Longman Group, 1997.
- Hickey, L. "The Pragmatics of Translation". *Multilingual Matters*. 238-242 :1998 ,
- Hirsch, G. "Humor appreciation in the digital era". *Lingua*. 123-140 :2017 ,

- Hirsch, G. "Redundancy, irony and humor." *Language Sciences* 33, 2011: 316–329.
- Jeffers, J. "Beyond Irony: The Unnamable's Appropriation of its critics in a humorous reading of the text." *The Journal of Narrative Technique*. 47-66 : (1995) 1 'טו , 25
- Klaudy, K. *Languages in Translation: Lectures on the Theory, Teaching and Practice of Translation* . Budapest, 2003.
- Koolstra, C. M., S. L. Peeters, and H. Spinhof. "The Pros and Cons of Dubbing and Subtitling." *European Journal of Communication*, 2002: 325-354.
- Lay, Angelina Tang. "Tesis doctoral - Facultad de traducción e interpretación ". *Aproximación a la traducción del humor y su aplicación a la enseñanza de segundas lenguas: The Annals of Improbable Research y Los Premios Ig Nobel* .Granada, 2015.
- McGhee, P. *Humor: Its origin and development* .San Francisco: W. H. Freeman, 1979.
- Oring, E. "Between Jokes and Tales: on the Nature of Punch Lines." *Humor - International Journal of Humor Research* 2, no. 4 (1989): 349-364.
- Perego, E., G. L. De Rosa, F. Bianchi, and A. De Laurentiis. *Translating Humor in Audiovisual Texts*. Peter Lang, 2014.
- Petrilli, S.(ed.) *Goonan, Kelly. (2008). Translation Translation. Cadernos de Tradução*.2008 .
- Raskin, V. "Semantic Theory of Humor - ב ". *Semantic Mechanisms of Humor מאת* ,Viktor Raskin, 99-147 .Dordrecht: Reidel, 1985.
- Raskin, V., and S. Attardo. "Non-literality and non-bona-fide in language: An approach to formal and computational treatments of humor." *Pragmatics and Cognition* 2, no. 1 (1994): 31-69.
- Toury, G. *Descriptive Translation Studies and Beyond* .John Benjamins Publishing, 1995.
- Vinay, J I ,J. Darbelnet *Stylistique comparée du français et de l'anglais: Méthode de traduction* . London-Toronto-Paris, 1958.
- Weizman, E., and M. Dascal. "On Clues and Cues Strategies of Text-Understanding." *Journal of Literary Semantics* XX/1, 1991.
- Weizman; Dascal. "On Clues and Cues Strategies of Text-Understanding " *Journal of Literary Semantics* XX/1.1991 ,